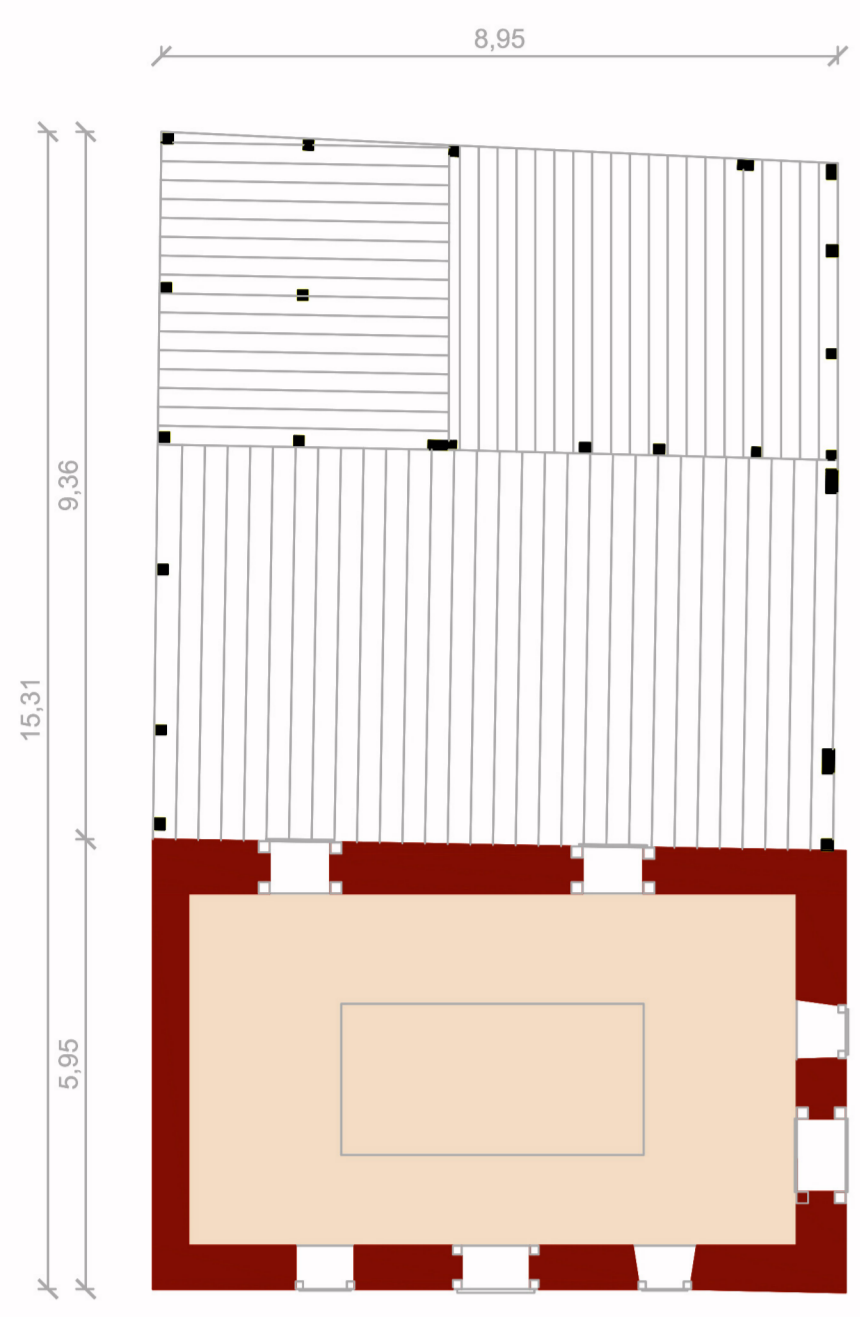

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Budapest University of Technology and Economics
 Ipari és Mezőgazdasági Építésztervezési Tanszék Department of Industrial and Agricultural Building Design

Tudományos Diákköri Konferencia 2014 National Scientific Students' Conference
Kultúra és identitás Culture and Identity
 Funkcióváltás Sóvárad csürjeiben Reimagination of barns

Bakos Judit Piroska, Füsi Zsófia konzulens: Vasáros Zsolt DLA

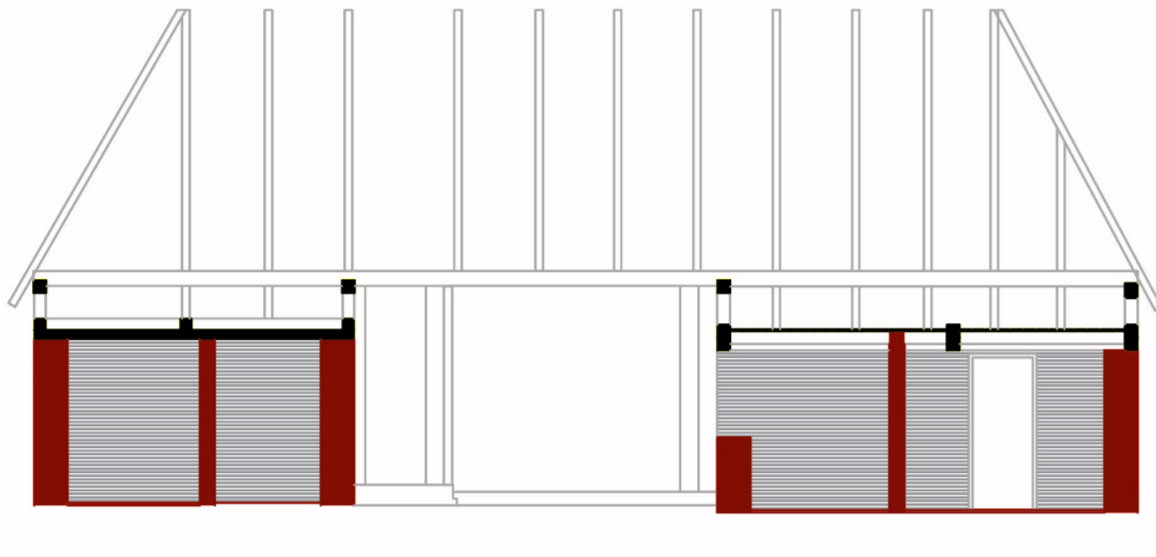
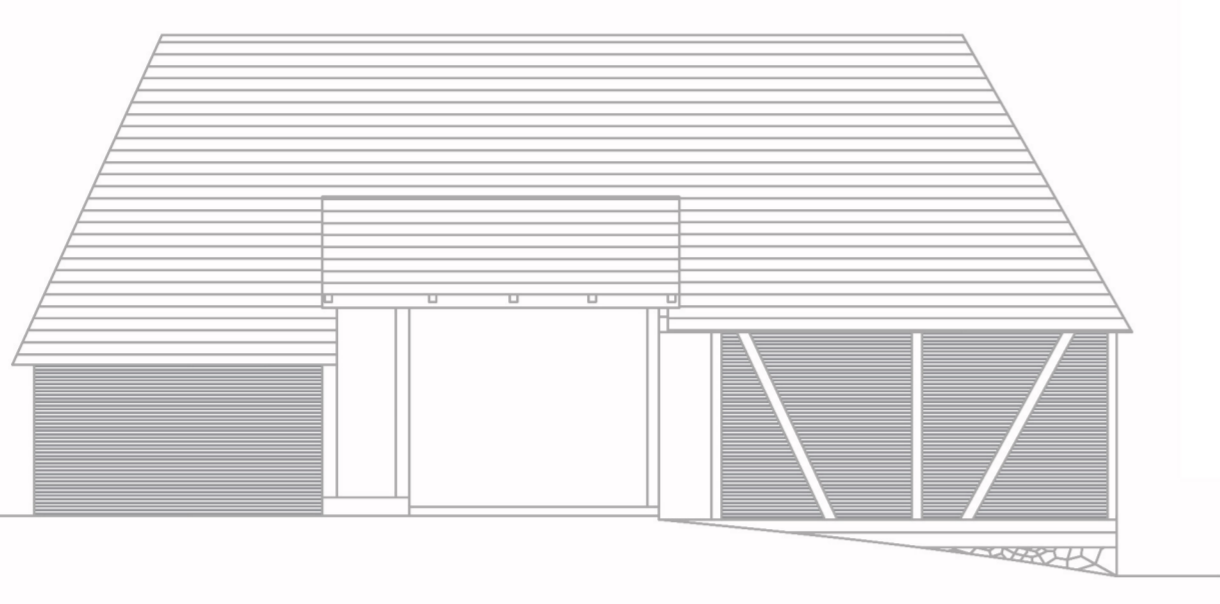
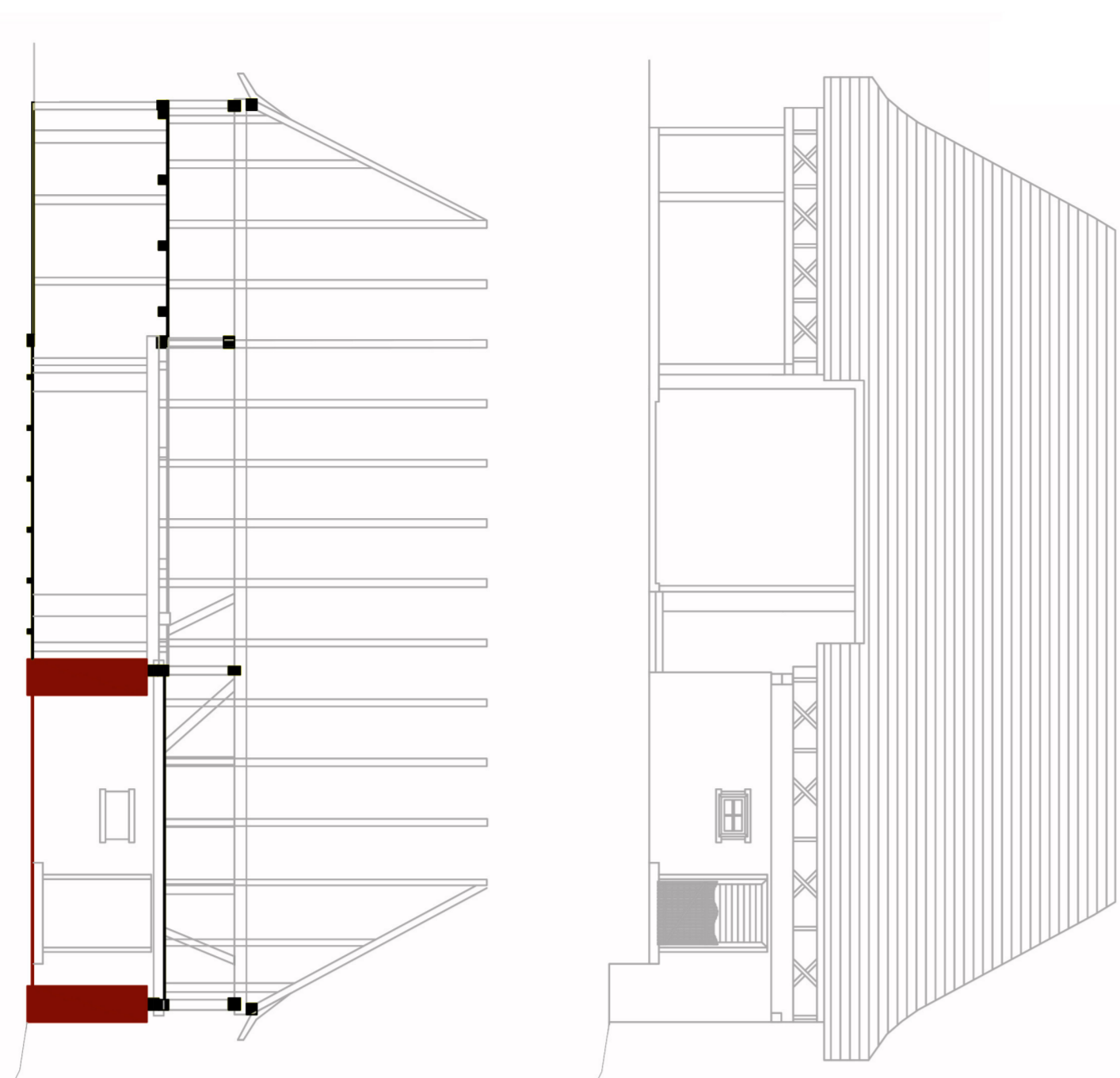

info-csür

A hajdani csürjében egy hatalmas Sóvárad-makett főképzőtet a falu fontos pontjairól.

info-barn

In the interior, a large model of Saratni gives information about the sights of the village.

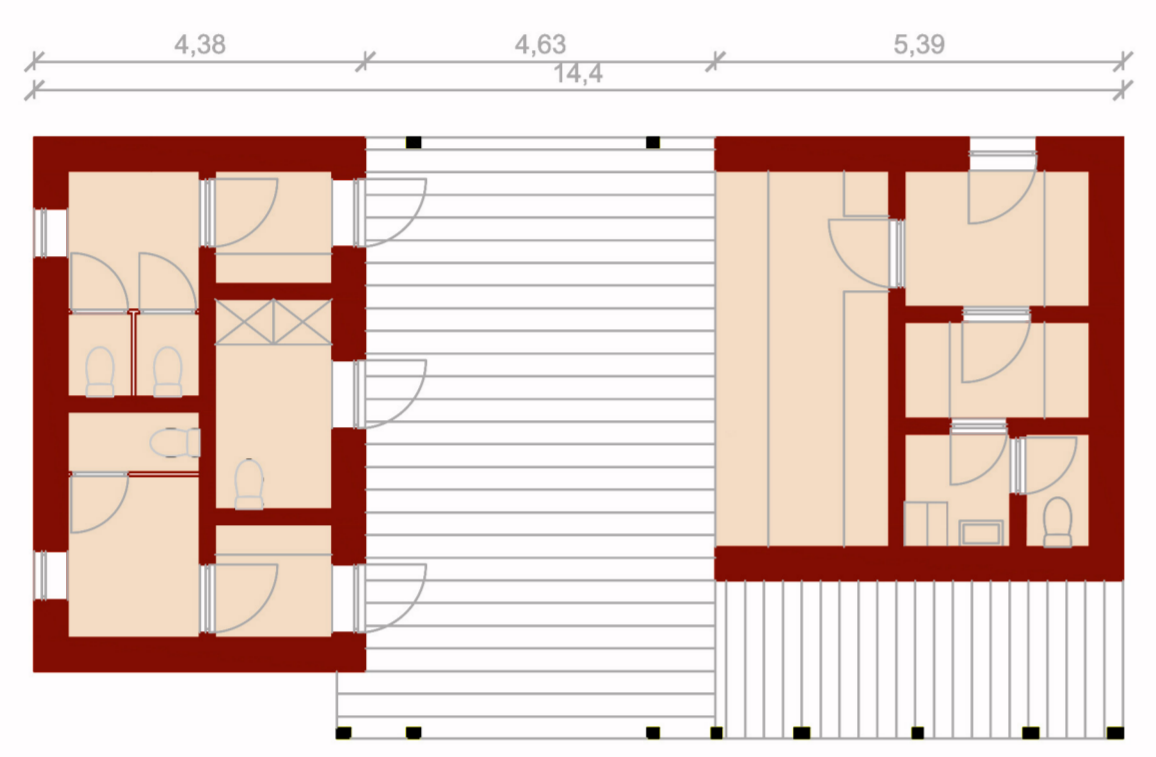

étterem

A park éttermében római ételeket és római bort kóstolhatunk.

restaurant

The restaurant offers traditional roman dishes and wine.

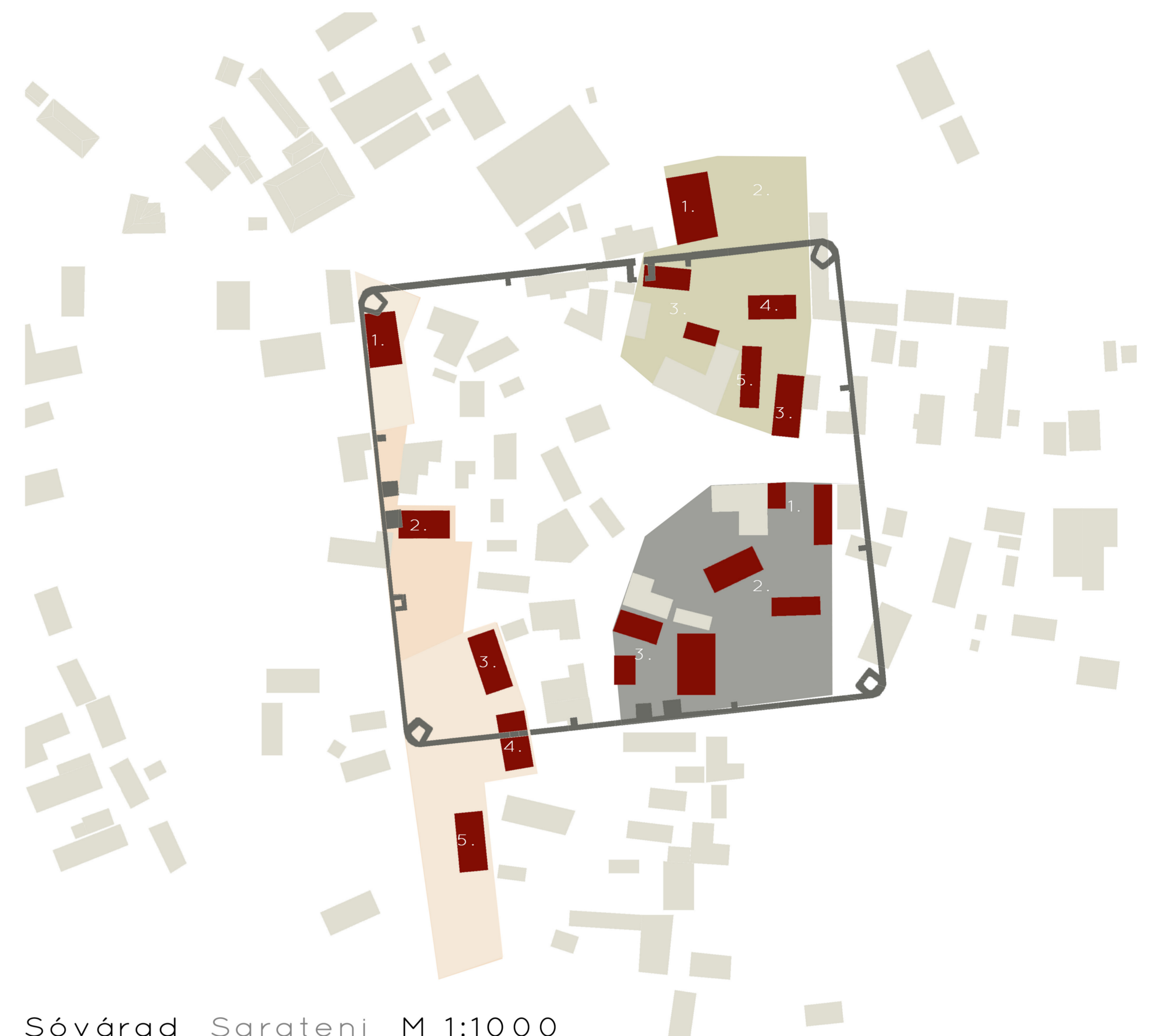
- 1. skanzen skansen
- 2. csürszállás raktár-barn
- 3. gondnok lakás house of the guardian

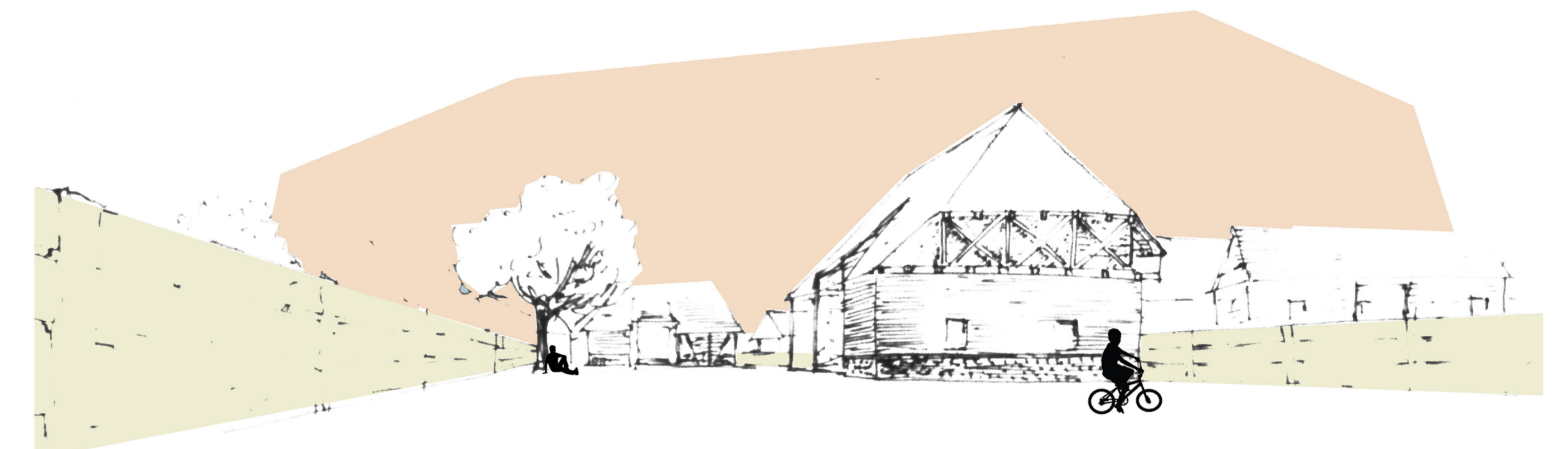
- 1. info-csür info-barn
- 2. étterem restaurant
- 3. kiállítóter román exhibition
- 4. játszóház playing-barn
- 5. iroda, információ information office

- 1. lőncsür lozance-barn
- 2. szabadtéri színpad outdoor stage
- 3. múzeum museum
- 4. kővező cist.
- 5. iroda, információ information office

Sóvárad Saratni M 1:1000

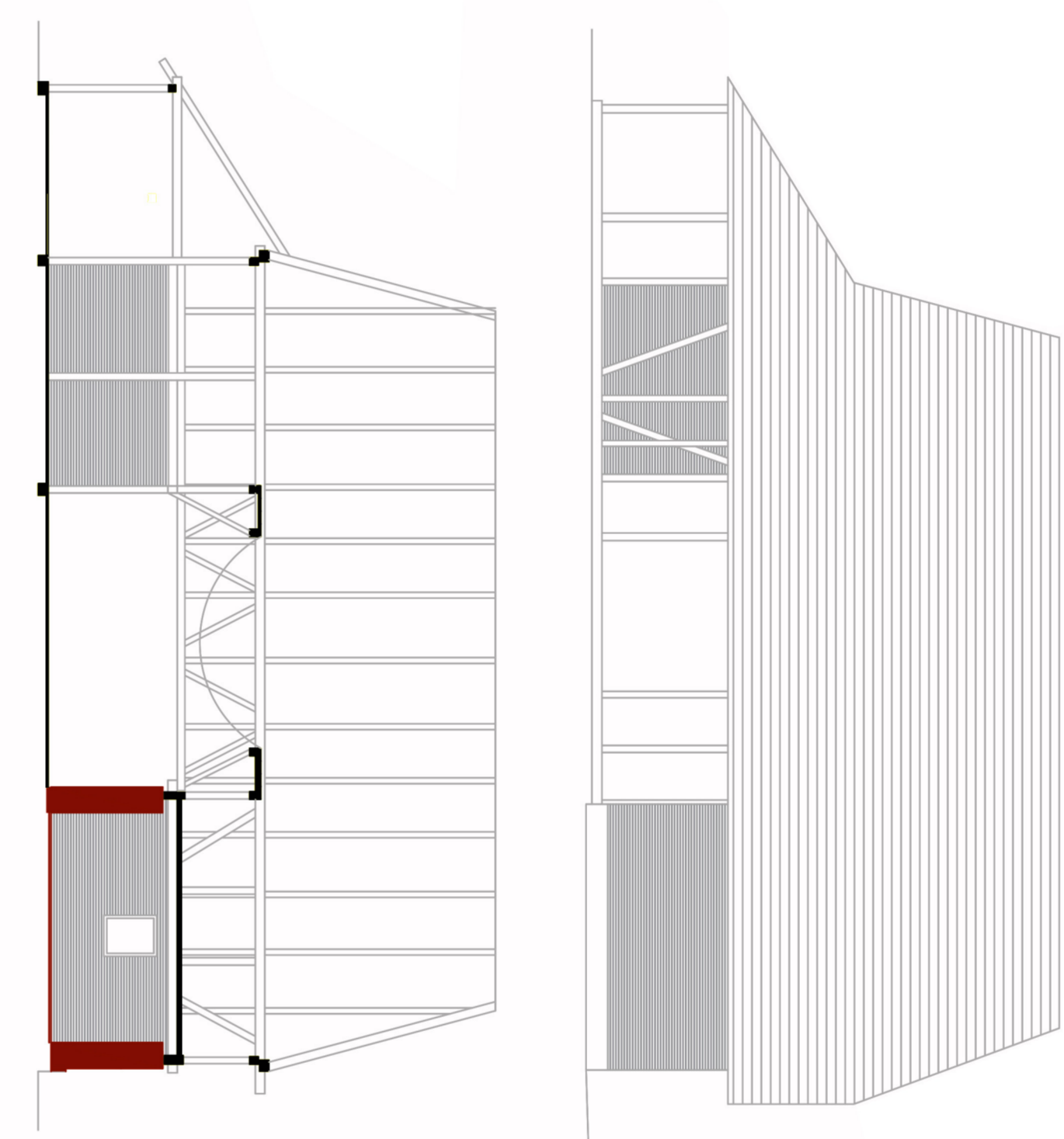
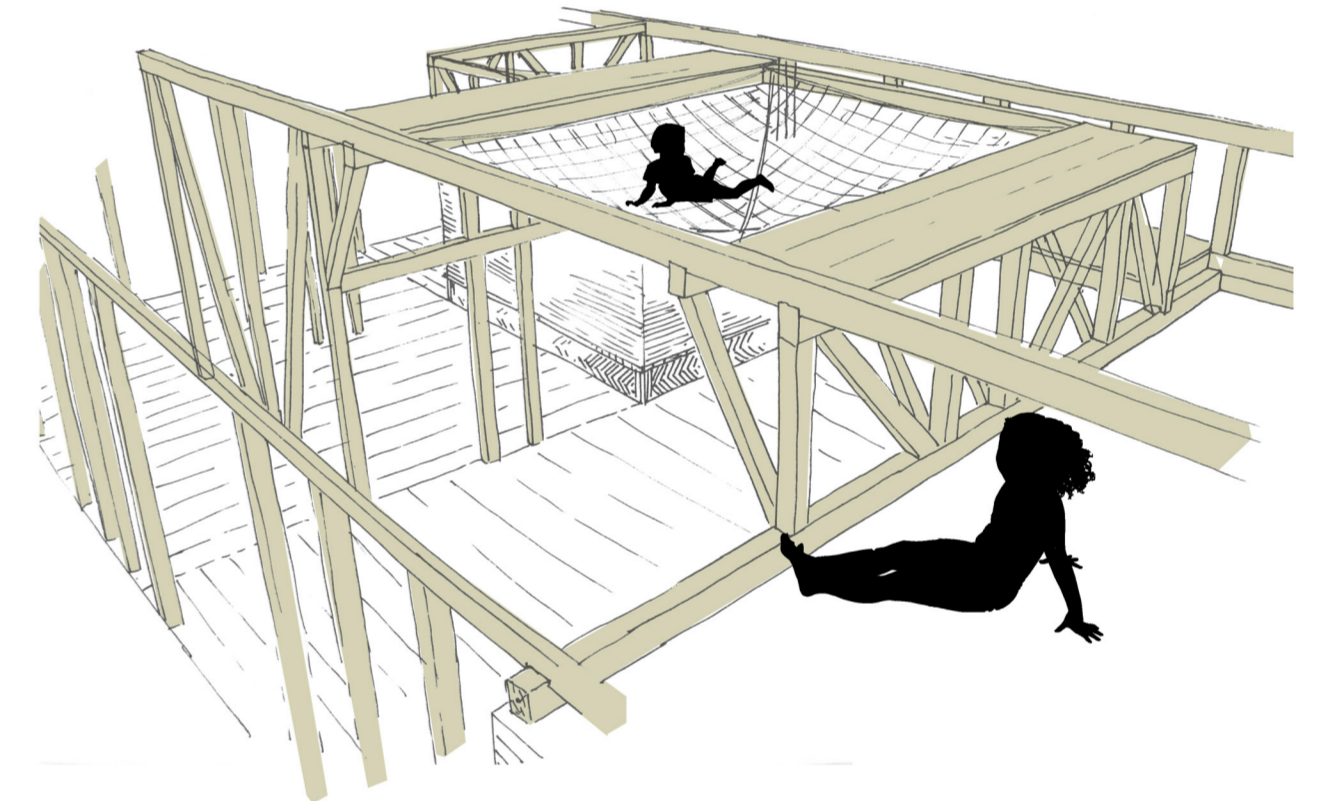
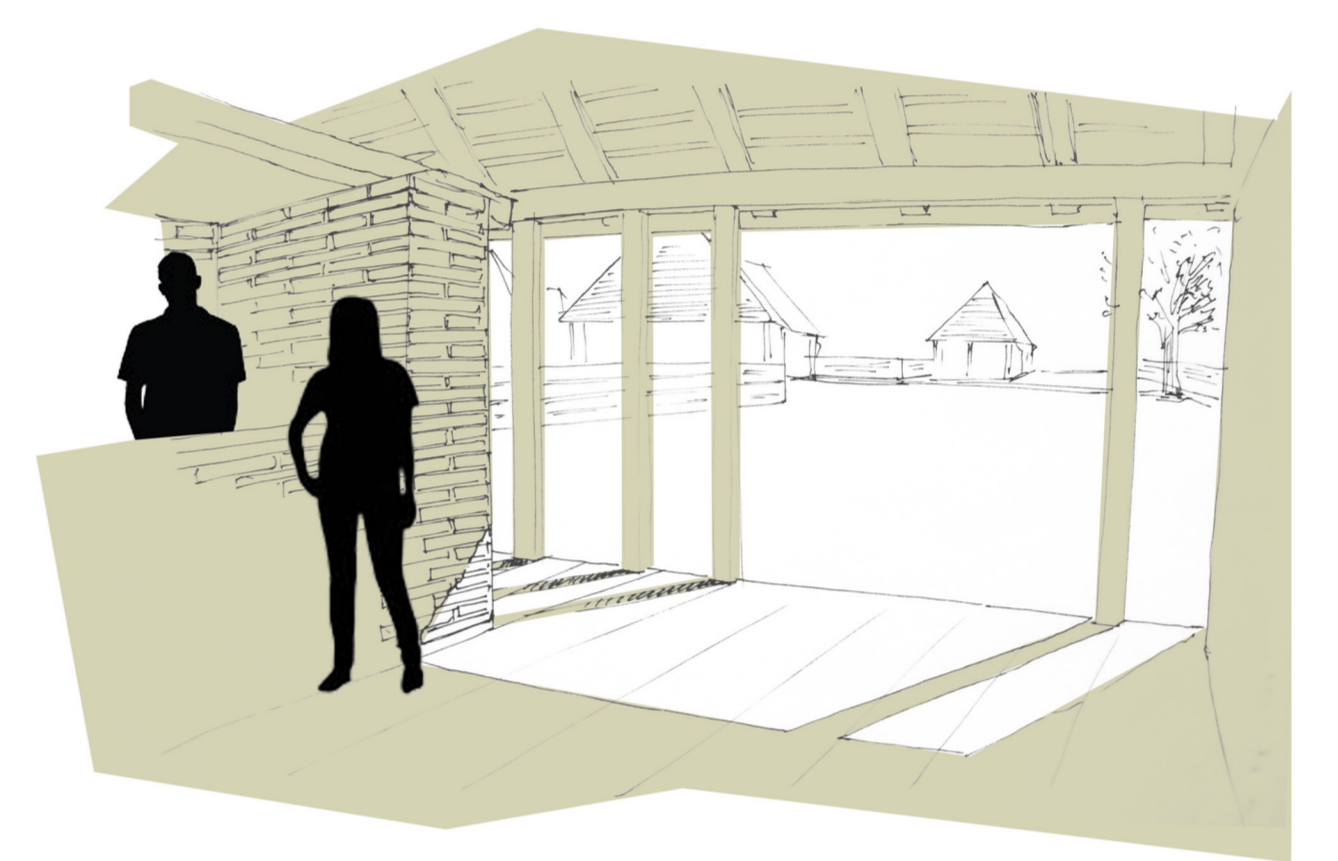

játszóház

A játszóház foglalkoztató helyiségében a gyermekek a római mindennapokot ismerkedhetnek meg. A csür többi része a szabad játék tere: létrák, hidak, hálók szövik be a falszerkezetet.

playground-barn

In the small rooms, the children can learn about the everyday life of the romans. The other spaces of the barn serve as free playground, with bridges, ladders and rope mesh.

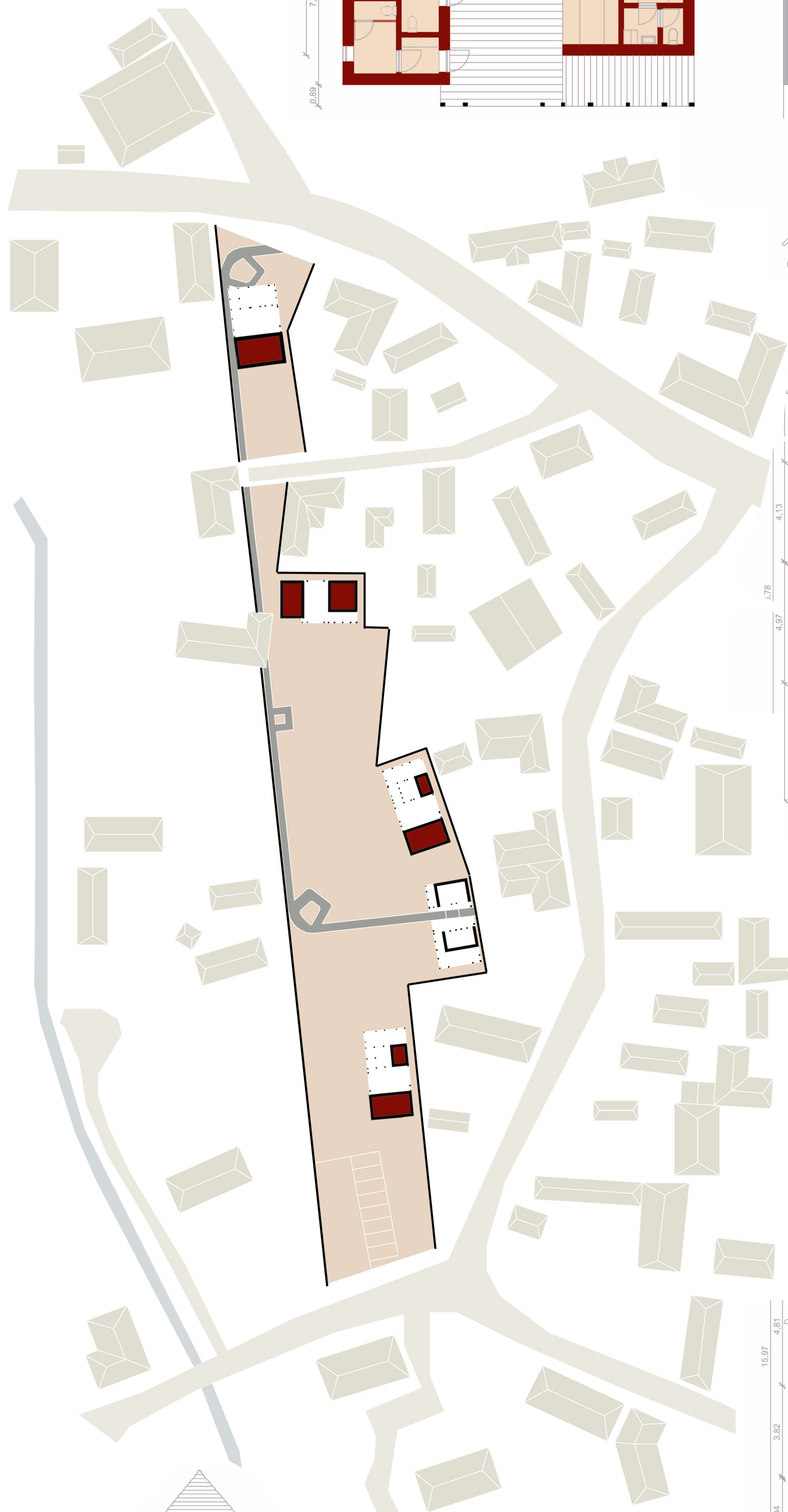
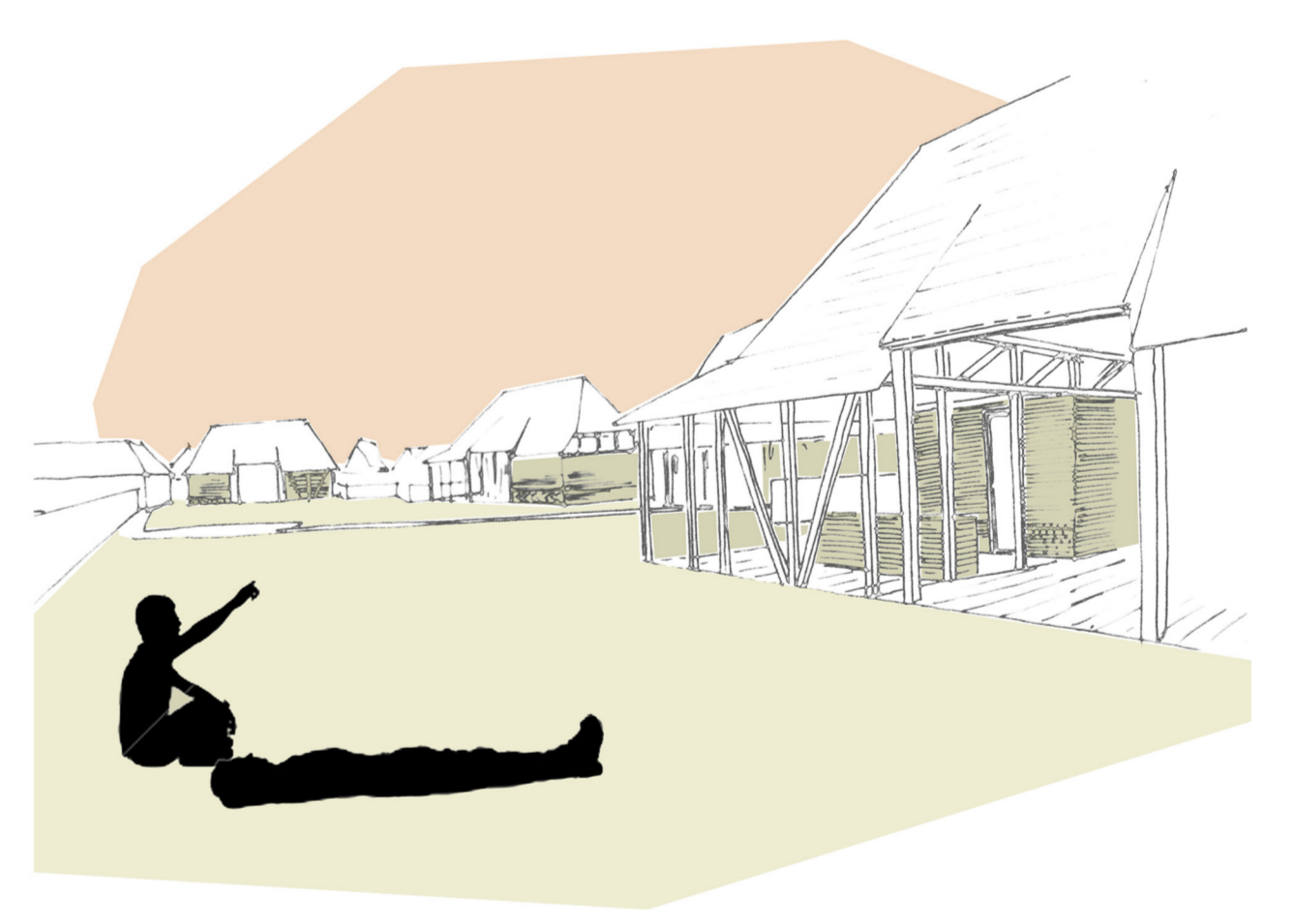
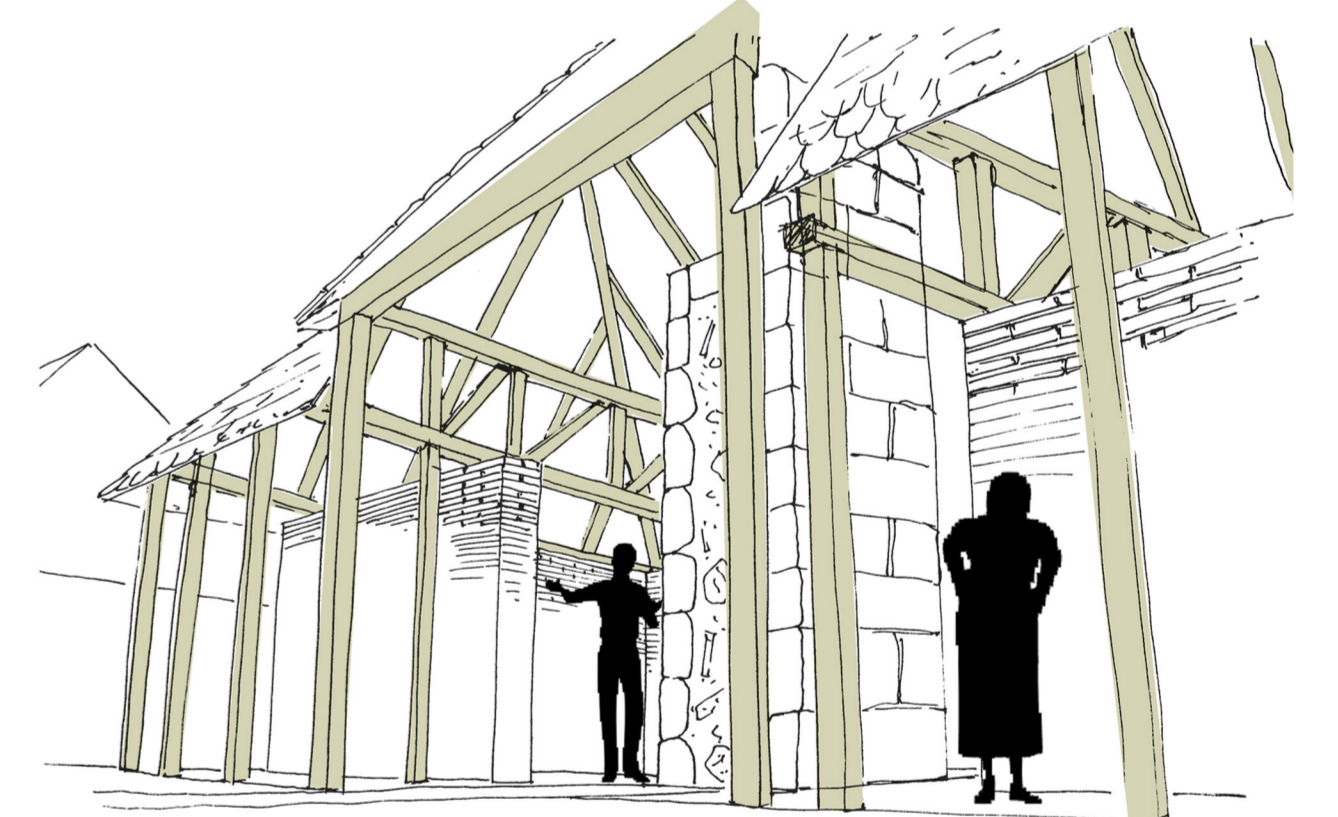

múzeum

A múzeum nyitott kiállítóterei közt a római limes erőd falának rekonstrukciója magasodik. Az eredeti eredeti méreteiben és római talozási technikával épül fel. A kiállítóterben a környék régészeti leletanyagja kerül bemutatásra.

museum

Between the opened exhibition-rooms you can feel the real dimensions of the roman wall. The wall is built from original materials with original techniques. In the rooms the regional archeological finds are presented.

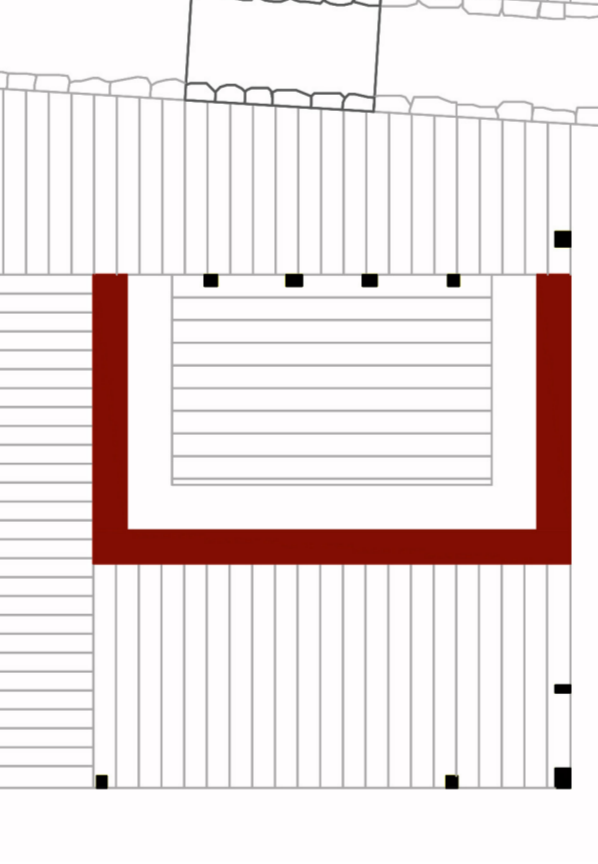
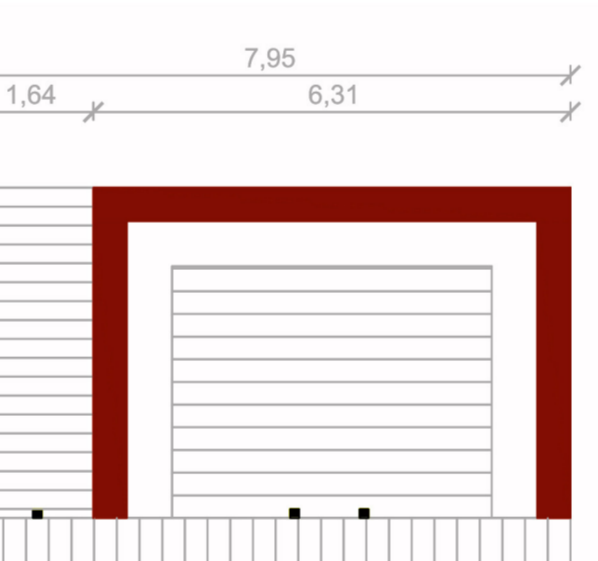
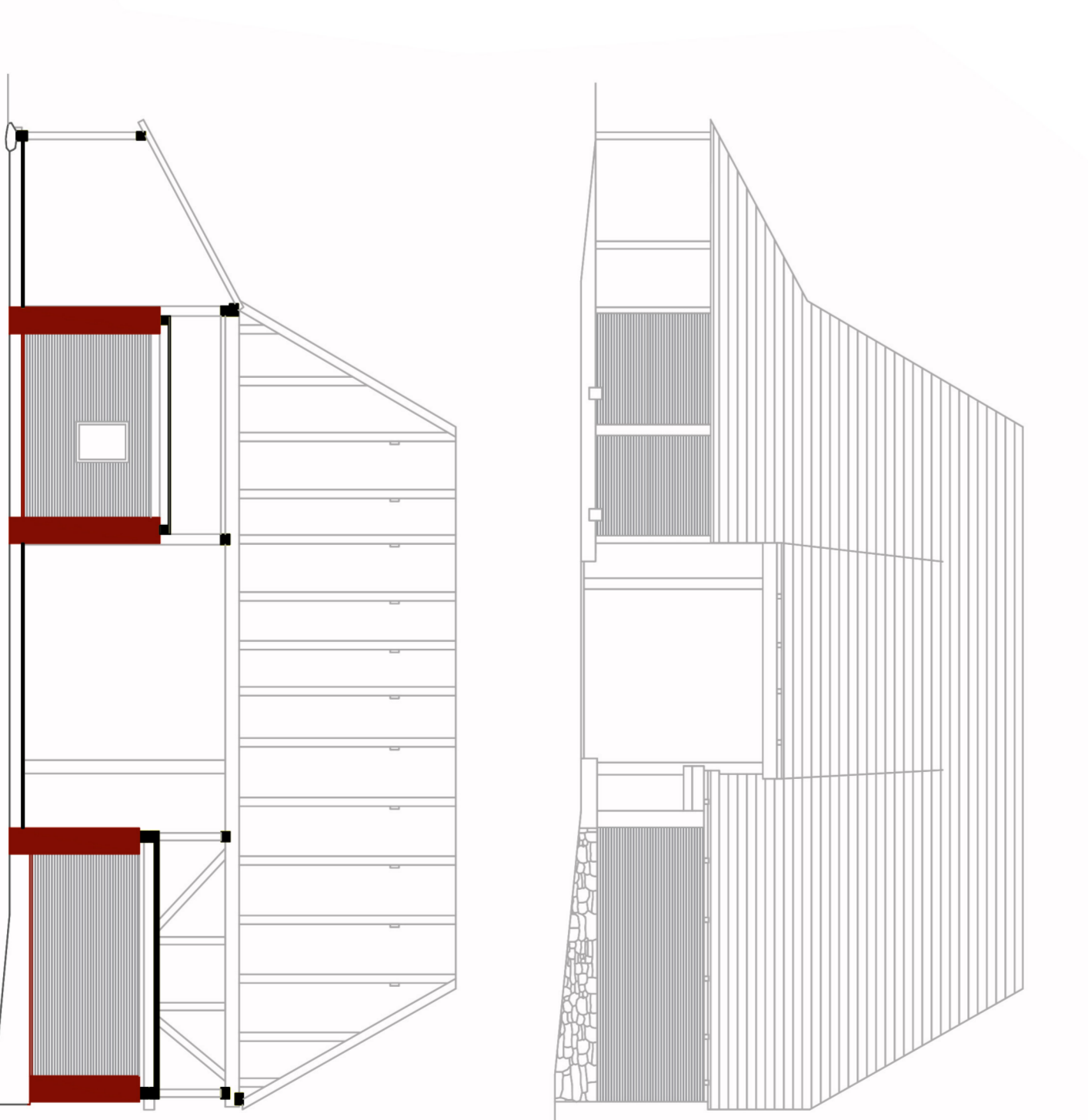
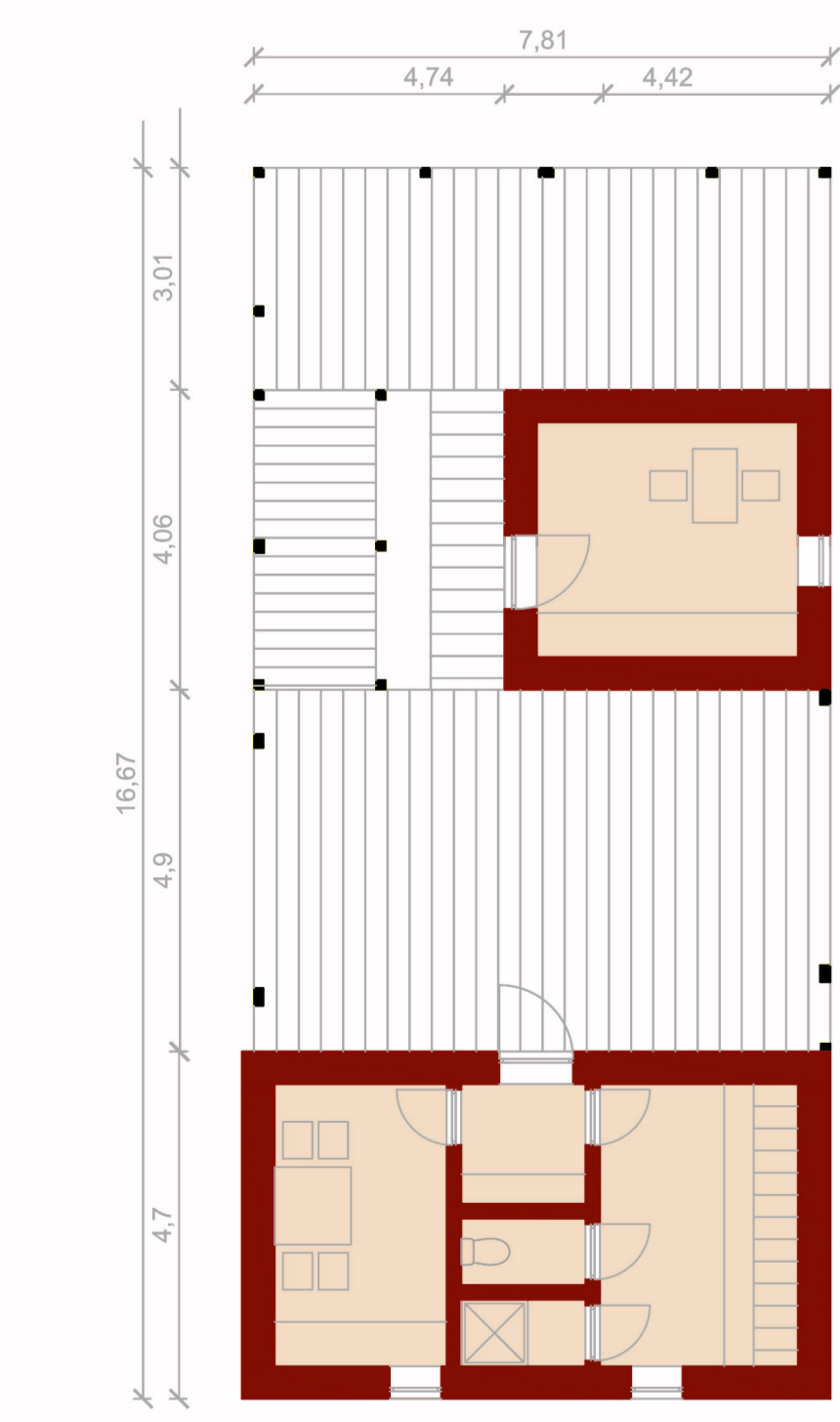

fogadóépület

A fogadóépületben kaptak helyet az információs pult mellett a dolgozók számára szükséges iroda és ájtóhelyiségek.

reception building

This barn contains information desk, office and staff rooms.

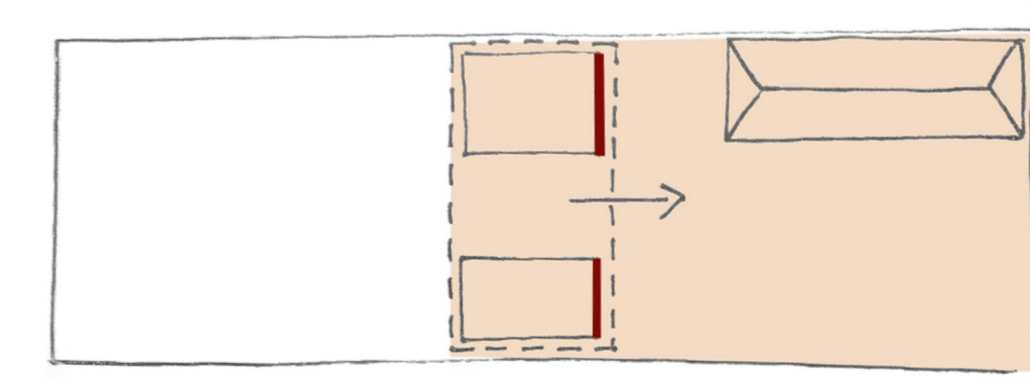

irányváltás

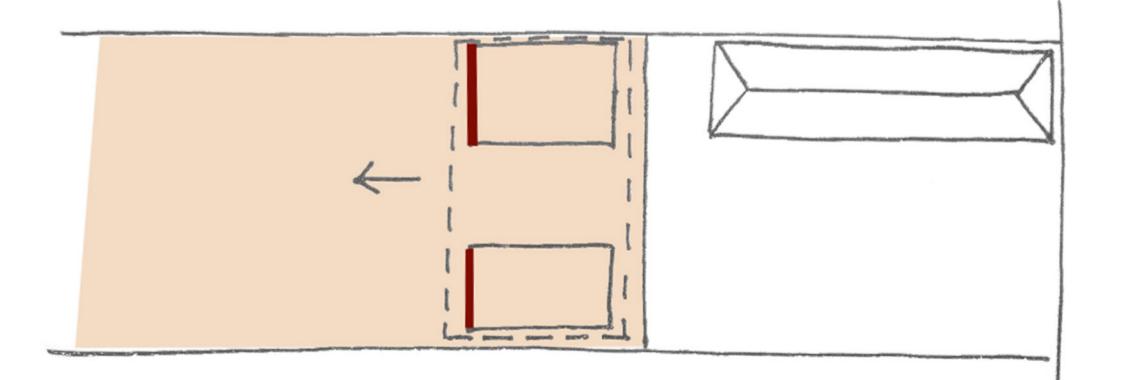
A hagyományos telekbeépítésnél a csür utca felé néző homlokzata mindig gazdagon díszített. A megközelítés és használat megváltoztatásával a főhomlokzat a park felé fordul át, amit az új fal szerkezetek változatos kialakítása jelez.

change of direction

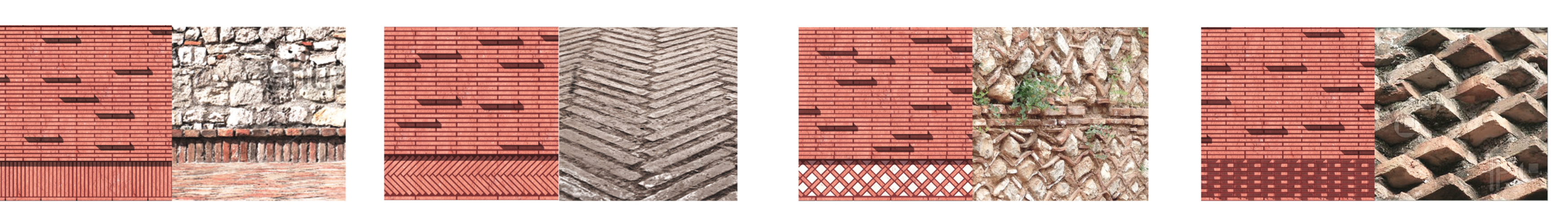
The traditional barn has a decorated facade, that faces the street. We changed the use of the barns, and now the new main facades face the roman park.

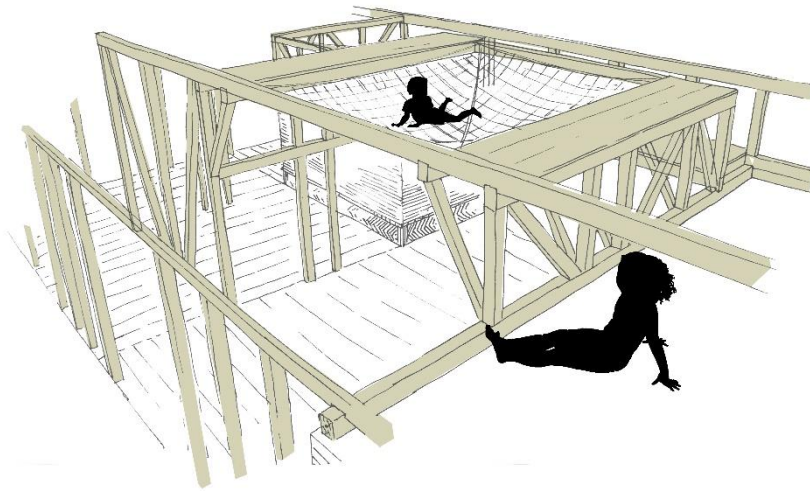

utca felé néző főhomlokzat the main facade faces the street

római park felé néző főhomlokzat the main facade faces the new park

Kultúra és identitás

Népi építészeti emlékek újraértelmezése
- funkcióváltás Sóvárád csűrjeiben

alkotók: Bakos Judit Piroska, Füsi Zsófia
konzulens: Vasáros Zsolt DLA

Tudományos Diákköri Konferencia 2014
Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési Tanszék
Építőművészeti Szekció

A legfontosabbak a csűrök! A legfontosabb a limes! A legfontosabb az építés. A legfontosabb a bontás. A legfontosabbak a helyiek. A legfontosabbak a látogatók. A legfontosabb a fejlődés! A legfontosabb a realitás. A legfontosabbak a hagyományok! A legfontosabb az értékteremtés.

A cél az új! A lényeg a régi.

(tervezési dilemmáink)

Mindkettőnknek sok személyes élménye kötődik a tervezési helyszínhez, Erdélyhez és ezek nagy részét együtt szereztük. 2013 és 2014 nyarán több alkalommal volt lehetőségünk Erdélyben valami hasznosat tenni – egyetemi szervezésű műemlékfelmérő táborokban vettünk részt és diplomafelújítási munkálatokon dolgoztunk az Ágoston Sándor Alapítvány önkénteseiként. Szívünknek mindig kedves visszatérni Erdélybe, az Erasmus IP keretein belül Szovátn és környékén töltött több hetes felmérési, kutatási munka is meghatározó élmény volt számunkra. Az egy hónap alatt biztossá vált, hogy az ott szerzett tapasztalatokat, látottakat nem hagyjuk veszni: a Sóvárádon megfigyelt problémákra, hiányokra és lehetőségekre itthon reflektálunk egy TDK dolgozat formájában. Mikor a téma körvonalazódni kezdett, már a felméréseket is más szemmel végeztük: tudva, hogy a pókhálós terekbe pár hét múlva mást költöztet majd a képzeletünk. A felmérés lehetőséget adott az épületek alapos megismerésére, amit semmilyen részletes rajzi és fotódokumentáció nem pótolhatott volna. A tervezéskor plusz szempontrendszer volt a helyiek véleményének ismerete. Életmódjuk, jövőképük, történeteik mind alakították a koncepciót, aminek egyik legfontosabb eleme így az ő életük tiszteletben tartása lett.

ELŐKÉPEK_példaképek_analógia-minta

Gion A. Caminada építésze – Vrin

Caminada saját építészetét a helyi hagyományokkal való párbeszédként határozza meg. A régi építészeti rendszerek megismerése után tapasztalatait mai követelményeknek megfelelő házakba ülteti át. Munkáiban fontos a folytonosság, a hagyományos anyaghasználat és megjelenés. Továbbá vallja, hogy az építészet feladata problémák megoldása, tehát a hasznosság vezérelte gondolkodásban hisz. Ezt a hozzáállást követendőnek tartjuk, így tervezés előtt jobban megismertük munkáit és a környezetet, amiben ő dolgozik.

Vrin egy kis svájci falu Graubünden tartományban – ez Caminada épületeinek legnagyobb lelőhelye. A hegyvidéki környezetből adódóan a faépítészet a jellemző. E faházak közé simulnak be Caminada épületei, melyek hagyománytisztelete arányaikban és anyagukban rejlik.

istálló és mézárászék, Vrin

lakóház, Vrin

faszerkezeti részletek

U. Nagy Gábor építésze – Őrség, Vendvidék

U. Nagy Gábor építészetében a tradíciók, az egyszerűség és a szépség egyesül. Épületein gondosság és emberközelség érződik. Munkái változatosak, találunk például népi szerkezetek újraértelmezésére, népi építészeti emlékek felújítására, bővítésére, és a hagyományos anyagok új formába öntésére is. A különbözőségek ellenére valami mindig közös: a környezetbe való maximális illeszkedés, annak megkérdőjelezhetetlensége, hogy annak a háznak éppen ott van a helye.

Nemrég készült el az Őrségben, Őriszentpéteren egy étterem és a hozzá kapcsolódó Pajta nevű rendezvényterem. A több mint százéves pajtaépület új szárnyakkal bővült, melyek az őrségi porta mintájára illeszkednek egymáshoz. Az együttes őrzi a hagyományos formákat, de újakat is beenged: a pajtához kapcsolódó táncter formavilága a kortárs építészet határozott jelenlétét jelzi. A Pajtába jó belépni: az új tisztasága és a régi szépsége tökéletesen kiegészítik egymást.

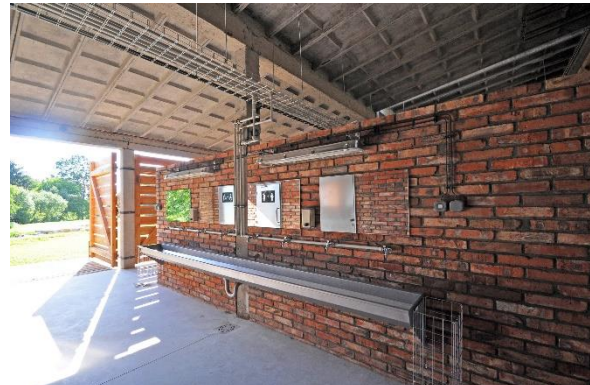
Pajta, Őriszentpéter

Strand kiszolgáló épülete – Monetice, Csehország - PROKŠ PŘIKRYL ARCHITECTS

A korábban mezőgazdasági gépek garázsának használt épület új funkciót kapott: egy fürdőző kiszolgáló funkciói költöztek bele. Az épület puritán vasbeton szerkezetei és beton födéme jó állapotú volt, így azt meghagyták, minden mást viszont elbontottak. A vázat a korábbi rideg anyagok helyett barátságosabb téglá és fa-anyagú szerkezetekkel töltötték ki, így az új funkcióhoz illő, barátságos terek jöttek létre. A perforált téglafalak játéka is jelzi a változást: gépek helyett emberek a használói az

épületnek. Az ház régi önmagából az egyszerűséget, szerkeszetiséget, a funkcionalitás prioritását őrizte meg.

Az épület váza megadja az épület jellegét, de a váz különféle kitöltése más-más eredményt hoz. Sóvárad csűrjeinek átértelmezésekor ez volt tervezésünk alapgondolata: a fa épületváz megtartása, és kitöltése új tartalmakkal.

strandépület, Monetice

Tégla

A csűrök új falszerkezeteinek anyagául a téglát választottuk. A terület római kori történelmére utalva a falak római téglából épülnek. A római téglák jellegzetes méretű, jellemzően vékonyabb, mint a mai téglák, így teljesen más textúrát ad, mint a kisméretű téglából falazott fal. A falak tervezésekor tanulmányoztuk a rómaiak falazási technikáit is; ezek változatossága adott inspirációt a csűrök falainak kialakításához.

A TERVEZÉSI HELYSZÍN_környezeti rétegek

Történelmi környezet

Sóvárad Erdélyben, Maros megyében fekszik, Szovátától délnyugatra. A falu több történelmi kor lenyomatát őrzi: az egykor itt húzódó római limes maradványai és a 19-20. századi népi építészeti emlékek értékei különösen rétegződnek egymásra.

A Dacia tartomány határán felépült katonai táborok és őrtornyok kutatása már a 19. században is foglalkoztatta a régészeket, és a feltárások ma sem fejeződtek be. Maros megye 12 azonosított lelőhelye általában egy később odatelepült kis falu, vagy város közelében helyezkedik el. Így az ásatás, és a feltárt területek jövője építészeti feladatokat is ad: választ keresünk arra, miként változtathatják meg a faluképet és a terület-felhasználást egy jelenlegitől lényegesen különböző térstruktúra nyomai.

Sóvárad különleges helyzetben van: a római erőd falai és a későbbi faluszerkezet teljes átfedésben épültek fel, azonban a jelenlegi település struktúrája alig emlékeztet a római karakterre, ellentétben számos történelmi településközponttal. Orbán Balázs így ír a Sóvárad alatti faltöredékekről a 19. század végén:

„E castrum is, mint minden ilyenmű római erőd, négyszög idomú volt, még pedig szabályszerű négyszög 250 lépés oldalhosszal. A keleti oldalfal Biró Ferencz háza táján vágja át az országutat, a nevezett ház pinczéjének keleti fala összeesik a vár külső falával; ugyanezen telek csűrös-kertjében van a vár északkeleti szöglete, a szögerődön belül épült bástyával együtt. Az országúton belül (délre) a várfal még ölnyi magasságra most is kiáll a földből, minek nyomán tisztán kivehető, hogy kettős volt-e fal, úgy az is, hogy kívül mély sáncz övezte. Délkeleti szöglete Dálya Ferenczné kertjében van, honnan ismét követhető a déli oldalfal egészen a falu között lefolyó Várpaták köves medréig, mely mellett volt a délnyugati várfok, sőt a patak hosszában vonult fel a nyugati várfal is. Északnyugati szöglete most már fel nem található, mivel azt a gyakran áradozó s medrét változtató hegyi patak elmosta, azonban kimérésem és az északi falnak irányulása szerint annak éppen a patak mostani medrébe kellett esni. Hogy a várnak ekként határvonalazott belterén épületek álltak, mutatja, hogy ott több földalatti üreget, pinczét fedeztek fel időnként a lakosok; nem rég egyik háztulajdonos pityoka (burgonya) vermet ásván, beesett egy tágas földalatti üregbe, hol midőn tapogatódzva előre hatolna, feje felett iszonyú dörömbözést hallott, ő azt ördögök művének hívén, ijedten jött ki, pedig a halott dübörgés csak onnan származott, hogy az üreg felett vonulván át az országut, azon szekerek robogtak végig. Edényeket, római téglákat, fegyvertöredékeket gyakran találnak nemcsak a vár területén, hanem azon kívül is, mi arra mutat, hogy e castrum védelme alatt római telep is létezett, s az innen lefelé menő római út nyomai is darabig látszanak a Tóth-utczában.”

Az azóta eltelt több mint száz évben a falak tovább fogytak, a falu lakosai kitermelték a köveket saját házaik megépítéséhez. A római örökség ma a felszín felett csak alig látható, a föld őrzi a még feltárható romokat. Geofizikai kutatások, a korábbi évtizedek ásatásai, továbbá topográfiai megfigyelések adnak bizonyítékot a több ezer évvel ezelőtti katonai építkezésekre. A kutatást jelentősen megnehezíti a két rendszer – a római katonai erődváros és a jelenlegi faluszerkezet – egymásra épültsége. De ami a nehézség a kutatásban, az a falu nagy értéke is: több kor értékei harcolnak a fennmaradásért, melyeknek harmóniába kerülése a falu perspektívájává válhat.

Életmódváltozás, társadalmi változás

Erdély kis falvaira jellemző demográfiai folyamatok figyelhetőek meg Sóváraddon is. A fiatalok elköltöznek, nagyvárosokban dolgoznak. Az idősek itt maradnak, és a falu lakosainak átlagéletkora egyre nő. A munkalehetőség, ami a földekben rejlik, nem vonzza a fiatalabbakat. A gazdálkodásra épülő életmódot már csak néhány idős képviseli: udvaraikban csirkéket nevelnek, kiskertjeikben pityókat szednek. A nagyméretű termesztés és állattartás a fiatal, erős munkaerő híján megszűnt, a felszabaduló területek pedig használatlanul állnak a telkek végében, ahogy az egykor ezeket szolgáló gazdasági épületek is. A szomorú jövőnek ez látszik: a magyar házak lassan kiürülnek, a falu megszűnik magyar falu lenni.

Pedig Sóváraddal adottságai nagyon kedvezőek lennének egy látogatóközpontú falu létrehozására, sok bemutatásra érdemes kincs van a falubeliek birtokában. A település még őrzi a múlt századok népi építészetét, több teljesen megmaradt porta áll üresen az utcák mentén. Az állattartásra és szénatárolásra használt csűrök pedig szinte minden udvarban megtalálhatóak – legtöbbször lomokkal tele, vagy üresen porosodva.

Célunk, hogy tervünkkel felhívjuk a falubeliek, környékbeliek figyelmét a terület értékeire és változás induljon el egy pozitívabb jövő reményében.

KONCEPCIÓ_faluméretben_fókuszálva

Területi felosztás

Megteremtjük a falu új szívét: három tematikus területet hozunk létre, melyek egy központot alkotnak, de különböző értékeket őriznek és képviselnek. A három terület: rendezvénytér, élő skanzen, római csűrpark.

A falu rendezvényközpontját, a közösségi élet színterét a feltehetően 18. századi sóházhoz kapcsolódva alakítjuk ki, ahol a kihasználatlan csűrök, lakóházak új funkciót kapnak: tánccsűr, múzeum, szabadtéri színpad, és az ezekhez szükséges irodai és kiszolgáló épületek együttese ad teret a társasági életnek.

A terület népi építészeti értékeinek prezentálására két teljesen megmaradt porta épületei alkalmasak. Az egyikben skanzenszerűen berendezett helységeket mutatunk be, a másik együttes pedig eredeti funkcióját megőrizve, a múzeumi területek gondnokának ad lakóhelyet. A két telekhez szorosan csatlakozó használaton kívüli csűrökben nyári szállásokat alakítunk ki.

skanzenné alakítható épületegyüttes - lakóház nyárikonyhával, kemencével

porosódó csűrök

A római csűrpark

Tervünk fő témájának a harmadik területet, a római parkot választottuk. A felmérések közben megszerettük a csűröket, szívügyünké vált az újrahasznosításuk kérdése. 5 kihasználatlan csűrbe költözünk bele, és a telekstruktúrát megváltoztatva egy új egységet alakítottunk ki a falu szövetében. A terület egyik határát a csűrök adják, a másik oldalról pedig a képzeletbeli római erőd határolja.

Juli néni csűrje

Irma néni csűrje

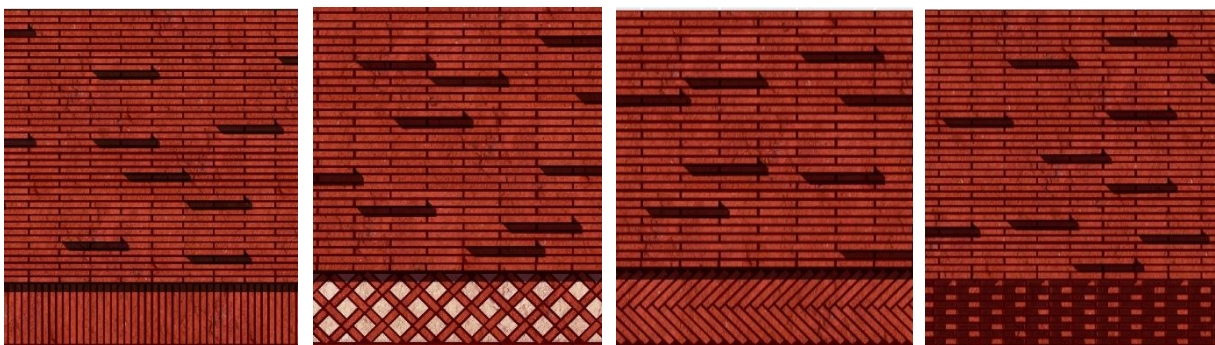
Róza néni csűrje

A csűrök eredetileg a csépeletlen szalmas gabona raktározására szolgáló gazdasági épületek voltak, de gyakran itt tárolták a csépelet szalmát és búzát is. Minden olyan területen megtalálhatóak, ahol a klimatikus viszonyok nem kedveznek a gabona szabadtéri szárításának; ilyen Sóvárad dombvidékes környezete is. Alaprajzilag két fontos területre tagolódnak: piacra és fiókokra. A piac a csűrök középső, szabad tere, amelyet munkatérként és közlekedősávként használtak; a fiókok pedig zártabb, a piacból nyíló terek, melyekben a gabonát és a takarmányt raktározták. A csűr a szalagtelkes beépítési módnál – ami Sóváradon is jellemző – elvágja egymástól az udvart és a kertet, ezért a középső rész tere mindig magasabb, hogy a megrakott szekér a csűrön keresztülhaladhasson. Az erdélyi csűrökre jellemző, hogy a csűrbe beépítették az istállót is, ezzel a megoldással többször talákoztunk a faluban is – disznóólként, lóistállóként még ma is használják néhány helyen a fióktereket.

A csűrök tervünkben új szerepet kapnak. A park működéséhez szükséges iroda, öltöző és vizesblokk, illetve a park témáját adó római kiállítótér, játszóház és étterem kerülnek az épületekbe.

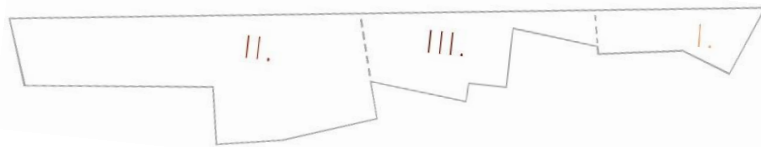
A revitalizációs elvünk, hogy a csűrök fa tartószerkezeteit megőrizzük, viszont minden téglafalazatot és deszkázatot kibontunk. Ezek az anyagok gyakran szennyezettek is a korábbi állattartás miatt, és az új funkcióink tisztább tereket igényelnek, továbbá sok példa van a csűrök átépítésére, sőt áttelepítésére, amely mindig a falazott részek újjáépítésével járt. A tartó- és tetőszerkezet váza adja a tervezés alapját. Ahol korábban tartófalak voltak, ott bontunk és visszaépítünk, ahol kitöltő-vagy deszkafal volt a faváz között, ott rugalmasan kezeljük a falak helyét és az új funkciók igényeihez igazodunk.

A magyar népi- és római kori építészetre egyaránt jellemző természetes anyagokat használjuk: téglát és fát. Az új falazatok római méretűre vetett téglából készül, kívül-belül nyerstégla falak. A jelenlegi döngölt föld helyett a belső terekben római terrazzo burkolat készül – apróra tört téglából, téglaporból és oltott mészből, a fedett-nyitott terek pedig deszkapadlót kapnak.

falnézetek – új nyerstégla csűrfalak

A park megvalósítását 3 fázisra bontottuk, igazodva a realitáshoz, hogy egyszerre túl nagy költség lenne a kis falunak a teljes beruházás. Első lépésként a római parkot a főúttal összekapcsoló csűr alakul át. A hajdani csűr-térben egy hatalmas Sóváradi-falumakett tájékoztatja az ide látogatókat a fontos pontokról: látogatható épületegyüttesekről, a rendezvények helyszíneiről, ásatási területekről. Második fázisként a park irodaépülete, a kiállítótér és a játszóház készül el. Ezzel egyidőben kerül sor a terület lehatárolására és a környezetrendezése, a római erődfal nyomvonalát követő kőburkolattal együtt. Az utolsó fázisban alakul át az ötödik csűr étteremmé, és köti össze a két területrészt egy hosszanti irányban átjárható parkká.

Irodalomjegyzék:

1. Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népművészeti szempontból*, Babits Kiadó, Szekszárd, 2002
 2. Andrásfalvy Bertalan - Balassa M. Iván - Bálint Sándor - Balogh István - Nagy Olivérné: *Magyar néprajzi lexikon*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982
 3. Schlorhauser, Bettina - Schmid, Peter - Tschanz, Martin: *Gion A Caminada*, Quart Verlag Luzern, 2010
 4. Szász Katalin: *Családi ház Kétyvölgyben, Interjú U. Nagy Gáborral*, Octogon 2002/6.
 5. Balassa M. Iván – Cseri Miklós : *Népi építészet Erdélyben*, Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum kiadványa, Szentendre, 1999
 6. Amy Frearson (2014): *New exhibition showcases the work of Swiss architect Gion A. Caminada*
<http://www.dezeen.com/2014/04/16/gion-a-caminada/>
 7. Marek Příklad - Martin Prokš (2013): *Guest facilities for a biotope at Honětice*
<http://proksprikryl.cz/english/index.php?no-1/20/>
 8. *Biotope at Honětice / proksprikryl*
<http://www.archdaily.com/470672/biotope-at-honetice-proksprikryl/>
- Roman Limes as Cultural Landscape Erasmus Intensive Programme
<http://www.limesdacicus.ro/>
<http://www.rlrc.ro/>
Marosvásárhelyi Múzeum
<http://www.muzeumures.ro/>